

Head sõbrad, mu daamid ja härrad.

Viimase paari aasta jooksul olen kuulnud palju juubelikõnesid: „Kes veel 20 aastat tagasi oleks uskunud...“, sellele ei anta vastust, välja arvatud selles saalis, sest meie kõik uskusime.

Mineviku sündmustel ja nende tegelastel on kombeks aastate möödudes kas pisemaks või suuremaks muutuda, uusi tähendusvarjundeid külge kasvatada ning seeläbi oma kohta ajaloolise tähtsuse skaalal muuta.

Ühtedest seikadest saavad suuremate protsesside pöördepunktid, teised vajuvad aegamööda unustusse.

See pole eriti üllatav, sest iga sündmuse pöördeline olemus saabki selguda alles hiljem, võrdluspildis ja kontekstis.

Meie mälu ja mäletamise tahe, nagu nähtub teaduslikestki uuringutest, võib olla üllatavalt valikulik. Ühe ja sellesama sündmuse, nähtuse või isiku kohta kahest erinevast suust kõlav jutt võib seetõttu olla täiesti erinev, kuid paradoksina siiski mõlemal juhul tõele vastav.

Meil on juba täna peale kasvanud põlvkond, kellele 20 aastat tagasi juhtunu on parimal juhul üks paljudest sündmustest Eesti iseseisvuse loos. Neil pole isiklike mälestusi ega emotsioone. Ja neid saab seetõttu see ammune sündmus puudutada ja huvitada vaid niipalju, kui võrd see on seotud meie tänase ja homse keskkonnaga. Täpselt nii, nagu me hindame näiteks Asutava Kogu tegevust Vabadussõja ajal.

Kui üritame sõnastada 20 aastat tagasi kogunenud Eesti Kongressi rolli ja tähendust, siis on

see ühtaegu väga lihtne ja päris raske. Raske põhjusel, et tavateadmises justkui puudub Eesti Kongressil konkreetse otsuse ja teoga seotud murranguline üksiksündmus, nagu Rahvarindel on näiteks Balti kett või viimasel Ülemnõukogul Eesti iseseisvuse taastamise otsus.

Sellise kirka ja suure üksiksündmuse puudumine on ilmselt ka üks põhjus, miks Eesti Kongressi tegevusest palju ei räägita.

Kui aga hakkame tähelepanelikumalt uurima kunagiste sündmuste siirdeid meie tänasesse päeva, siis võtavad Eesti Kongress ja laiemalt kogu Eesti Kodanike Komiteede liikumine sisse keskse koha meie poliitilises lähiminekis.

Eriti siis, kui mõtleme riigile lääne demokraatia ajaloo võtmes ja näeme riiki eelkõige kui kodanike kokkulepet.

Eesti Kongressi kogunemisele 20 aastat tagasi oli eelnenud sisult ja haardelt ülivõimas ettevõtmine – Eesti kodanikkonna registreerimine ja Eesti Kongressi valimine. Kodanikualgatuse korras korrektselt ette valmistatud ja rahumeelselt läbi viidud valimised oli ainulaadne kodanikualgatus kogu maailmas, mis määras pikaks ajaks ära Eesti tuleviku.

Ainulaadne Eestis, sest me mõistsime, et vaid kodanike endi poolt loodud riik on legitiimne; ainulaadne maailmas, sest me ei leia teist riiki, mille taastasid tema kodanikud rahvaalgatuse korras.

See sõnum on kujundanud meie kodanike eneseteadvust, on pannud aluse meie kodanikuühiskonna taastamisele ja uuendamisele.

Olgem uhked selle julguse üle ja tunnustagem ühtlasi eriti neid, kes kodakondsuse taotlejatena tegid segastel aegadel valiku Eesti Vabariigi kasuks.

Head sõbrad.

Tänu Eesti Kongressile teame algusest peale, et meie riik on meie kodanike asi.

Ehk just siit leiame ka vähemalt ühe põhjuse, miks sai Eesti võrreldes mõne teise Ida- ja Kesk-Euroopa riigiga suhteliselt hea algkiirenduse vajalikeks ümberkorraldusteks. Rahva vaim oli valmis, iseseisvuse taastamise hetkeks oli Eesti kodaniku mina meis juba ärganud.

See on ka Eesti Kodanike Komiteede ja Eesti Kongressi tegu ja teene.

Eesti Kongressi poolt valitud Eesti Komitee oli kaitsemehhanism, mis ei lasknud Eesti vabaks saamisel minna "pehmemat" teed, mis kätkes eneses muu hulgas okupatsioonivõimu või selle osiste tunnustamise riski ning oleks sellega loonud tänasele Eestile ebakindla aluse.

Piltlikult öeldes toimisid Eesti Kongress ja Eesti Komitee rahva-algatuslike järelevalveasutustena ülemnõukogu ja valitsuse üle, mille kohuseks oli teostada faktilist võimu anneksiooni tingimustes.

Mistõttu pole ka põhjust imestada, et Eesti Komitee ja Ülemnõukogu koostöö asemel võtsid peagi maad rivaliteet ja umbusk. Ühel pool seisis moraalne õigus ja kodanikkonna mandaat. Teise poole teed vabadusele segas impeeriumi surmakrampide ohtlik tegelikkus, millega tuli paratamatult arvestada.

Kindlasti pärineb sellest samast, kahjuks tänaseni miilavast vastasseisust meie lähimineviku suurim õppetund. Me suudame edukalt toimida, kui sõelume erinevate soovide sasipuntrast välja kodanike ühised huvid ja eesmärgid.

Eesti suutis seda kakskümmend aastat tagasi, mida kinnitavad meie iseseisvuse veretu taastamine, Ülemnõukogu ja Eesti Komitee koostöö 1991. aasta kuumadel augustipäevadel, uue põhiseaduse koostamine ja rakendamine.

Me võime täna akadeemiliselt arutleda ja peamegi vaidlema selle üle, kas mõnedest õigusliku järjepidevusega paratamatult kaasnenud alusmõtetest jäik kinnipidamine oli kõiki meie tänaseid

probleeme teades lõpuni mõistlik.

Tagantjärele võime meenutada ka toonast üsnagi laialt levinud naiivsevõitu usku, justkui taastaksime koos oma riigiga ka 1930ndate Eesti ideaalpildi.

Täna saame viimasele 20 aastale ka ses suhtes ausalt tagasi vaadata ja väita – pöördelistel aegadel langetatud suured ja põhimõttelised otsused olid õiged. Need on andnud meile Eesti, mis erinevalt kunagisest ideaalist ka kõigi raskuste kiuste demokraatlikuna ja vabana püsima jääb.

Täpselt niisama tark oleks lõpetada ikka veel kestev sõnasõda selle üle, milline inimene või rahvaliidumine mängis Eesti iseseisvuse taastamisel peamist rolli. Me teame ju, et mõttetu vägikaikavedu iseseisvuse isaduse küsimuses mürgitab me tänapäeva ning teeb meid seetõttu väiksemaks ja nõrgemaks.

Eesti iseseisvust ei taastanud kellegi kaval taktika, rahvajuhi geniaalsus, rahvaliidumise asendamatus või eksimatus. Me saime taas vabaks, sest eesti kodanikud ja nende ideaalidest tiivustust saanud kümned tuhanded mittekodanikud tahtsid võõra võimu alt vabaks saada. Nad tahtsid vabadust ja oma riiki tagasi.

Erinevatel rahvaliidumiste juhtidel ei olnudki selles osas alternatiive. See oli minimaalseim, millega said välja tulla need, kes pretendeerisid esindama oma rahvast.

Kuigi vahel õhkub ühiskonna mõnest osast iha ühe ja ainsa Pater Patriae järele, teeb meid riigi ja rahvana tugevaks just sellise puudumine.

Me ootasime 20 aastat tagasi ja ootame ka nüüd oma volitatud esindajatelt selgeid ja põhjendatud otsuseid. See ongi demokraatia eelis.

Eesti rahvas on selle ära teeninud, sest iseseisvuse taastamise ühendavaks osaks olid just

need meie inimesed, kes osalesid kõigis olulistest liikumistest iseseisvuse taastamise teel.

Need mehed ja naised, kes olid ühtaegu Rahvarinde tugirühmade, kodanike komiteede ja muinsuskaitse seltsi liikmed, ei pea tänini oma sisimas sõnasõda.

Head sõbrad.

Me saime oma tahtmise – vaba, iseseisva ja demokraatliku Eesti. Seda tahet hoiab ka täna püsti teadmine, et meie riik on meie ühine looming ja töö, et oma vabaduse eest tuleb seista päevast päeva, aastast aastasse, iga päev.

Ma tänan teid.

Vaata [ERR videot](#)